

Knez s Banovine novo je poglavlje hrvatske povijesti

Pronađeni ranosrednjovjekovni nalazi, među njima i 37 grobova, neprocjenjivi su za poznavanje najranije hrvatske povijesti od 7. do 9. stoljeća. Zbog malog broja arheoloških nalaza s područja kontinentalne Hrvatske koji potječu iz toga vremena i malo povijesnih izvora ti nalazi pružaju dragocjene podatke

NAPISAO Ivica Buljan

U Arheološkom muzeju Zagreba predstavljeno je doista senzacionalno arheološko nalazište iz razdoblja rane hrvatske povijesti, Bojna – Brekinjova Kosa kod Gline, što su posjetitelji mogli i vidjeti tijekom trajanja izložbe „Knez iz Bojne – novo poglavlje hrvatske povijesti” posvećenoj tim iznimno vrijednim, nedavno pronađenim ranosrednjovjekovnim nalazima.

To je područje danas prekrivno šumom, a arheološko nalazište Bojna – Brekinjova Kosa

15 je kilometara od Gline, gotovo na granici s BiH. Mjesto je na visinskom strateškom položaju koji je omogućavao nadzor prometa između Pounja i Topuskog.

Sustavno istraživanje ovog lokaliteta počelo je 2016. nakon što su zbog eksploatacije kamenoloma 2011. i 2015. provedena zaštitna arheološka istraživanja. Do danas je istraženo oko 12 tisuća četvornih metara od procijenjene površine 50 četvornih metara.

DRAGOCJENI PODATCI

Projektom istraživanja koordinira dr. sc. Ivana Miletić Čakširan, pročelnica Konzervatorskog odjela u Sisku Sektora za konzervatorske odjele i inspekciju Uprave za zaštitu

NEPROCJENJIVO ARHEO

kulturne baštine Ministarstva kulture RH, a kustosica je izložbe i voditeljica arheoloških istraživanja dr. sc. Marijana Krmpotić, viša konzervatorica arheologinja, voditeljica Odjela za kopnenu arheologiju Službe za arheološku baštinu Hrvatskoga restauratorskog zavoda.

Kako je kazano na konferenciji za novinare u povodu predstavljanja tog arheološkog nalazišta, pronađeni ranosrednjovjekovni nalazi, među njima i 37 grobova, neprocjenjivi su za poznavanje najranije hrvatske povijesti od 7. do 9. stoljeća.

– Zbog malog broja arheoloških nalaza s područja kontinentalne Hrvatske koji mogu datirati u ovo razdoblje i malo povijesnih izvora ovi nalazi pružaju dragocjene podatke. Među nalazima bogato opremljenih pokojnica i pokojnika ističe

Na nalazištu u Bojni pronađeni su srebrne i pozlaćene ostruge, zlatni novac, mač...

se grob kneza koji je sahranjen s luksuznom opremom – srebrne, pozlaćene ostruge s garniturom za pričvršćivanje, privjesak s gorskim kristalom, zlatan novac bizantskog cara Konstantina V. Kopronima te odjeća protkana zlatnim nitima, poput njegova suvremenika iz Biskupije kod Knina, jednog od najvažnijih središta ranosrednjovjekovne hrvatske kneževine. Otkrića s Bojne upućuju na postojanje jednako snažnoga političkog središta na području današnje Banovine, čime se otvara novo poglavlje u poznavanju najranije hrvatske povijesti – kazala je kustosica Krmpotić.

Kako bi se vratio izvorni sjaj vrijednim nalazima iz do sada istraženih grobova provedena je konzervatorsko-restauratorska obrada. Tijekom složenih i dugotrajnih konzervatorsko-restauratorskih postupaka obavljena su i brojna arheometrijska istraživanja, kojima je određen sastav materijala te su rekonstruirani tehnološki procesi njihove izrade.

UMIRALI MLADI

Kosturni ostatci pokojnika zbog iznimno kisele zemlje gotovo su potpuno propali, no i skromna količina preostalih bioarheoloških ostataka rezultirala je važnim saznanjima o spolu pokojnika, dobi u trenutku smrti, načinu prehrane te eventualnim preživjelim traumama. Arheološka istraživanja te konzervatorsko-restauratorski radovi još

LOŠKO NALAZIŠTE – „KNEZ IZ BOJNE”

Kosturni ostatci pokojnika zbog iznimno kisele zemlje gotovo su potpuno propali, no i skromna količina preostalih bioarheoloških ostataka rezultirala je važnim saznanjima o spolu pokojnika, dobi u trenutku smrti, načinu prehrane te eventualnim preživjelim traumama

LJUDEVIT POSAVSKI DOSAD JEDINI POZNATI VLADAR S TOG PODRUČJA

Povijesna znanost utvrdila je postojanje hrvatske panonske kneževine, a sjedište joj je najvjerojatnije bilo na području Sisku. Premda je to razdoblje oskudno povijesnim izvorima, zna se za postojanje kneza Ljudevita Posavskog, pa su dakako odmah krenula i nagađanja o tome radi li se ovdje upravo o ostatcima toga hrvatskoga kneza. No to za sada ostaje samo na razini pretpostavke, a istražitelji ovog lokaliteta ističu kako se ne može povezati i dati ime i prezime ljudima i moćniku koji je tamo pokopan. Inače, Ljudevit Posavski hrvatski je knez u području između Drave, Save i Kupe, sa sjedištem u Sisku, a utvrđen mu je samo datum smrti, 823. godine. Zapadna granica njegove kneževine nije poznata. Pridjevak Posavski dala mu je historiografija u 19. stoljeću. Kao franački vazal Ljudevit je bio određen furlanskomu markgrofu Kadolahu, čijim je postupcima bio nezadovoljan, pa se žalio na njega u jesen 818. francuskom caru Ludviku I. Pobožnomu na saboru u Herstalu. Kada žalbe nisu urodile plodom, u proljeće 819. počeo je ustanak. Ludovik je početkom svibnja naredio Kadolahu da Ljudevita napadne iz Furlanije, a pridružio mu je i Bavarce. Bavarcima je trebalo oko mjesec dana da se, početkom srpnja, nađu u Panoniji. Vratili su se vjerojatno već početkom rujna, a da nisu obavili ništa. Neuspješan je bio i pohod talijanske vojske, čiji je vođa Kadolah umro od groznice 31. srpnja, na povratku u Furlaniju. Obje su strane potom izmijenile izaslanstva, ali dogovor nije bio postignut. Ljudevitu su se pridružili Timoćani, pleme koje je netom promijenilo vrhovništvo Bugara za vrhovništvo Franaka, Kranjci i dio Karantanaca. Kadolahov nasljednik Balderik borio se u kasno ljeto 819. na Dravi. Na Kupi je iste godine došlo do bitke u kojoj je Ljudevit pobijedio dalmatinsko-liburnijskoga kneza Bornu, iako je na stranu ovoga prešao Ljudevitov tast Dragomuž, koji je u bitki poginuo. U prosincu je Ljudevit upao u Borninu kneževinu, ali je doživio težak poraz jer nije uspio osvojiti utvrđena mjesta. U proljeće 820. Franci su krenuli u novi pohod s trupama prikupljenima iz Italije, Bavorske, Alamanije, Istočne Franačke i Saske. Napredovali su iz triju smjerova: Balderik je upao u savsku dolinu, srednja vojska krenula je preko Karantanije do Drave, a treća je išla kroz Donju Panoniju. Na najžešći su otpor Franci naišli u Karantaniji, ali su ondje odnijeli pobjedu, nakon koje su Karantanci i Kranjci odustali od ustanka. Tri združene vojske neuspješno su napale Ljudevitovo uporište Sisak, a na povratku je panonska vojska pretrpjela teške gubitke zbog bolesti. Na saboru u Aachenu 821. bilo je zaključeno da se ponovno pošalju tri vojske, ali ni one nisu od Uskrsa te godine do polovice listopada postigle uspjeh. Građevski patrijarh Fortunat pomogao je Ljudevitu, poslavši mu majstore koji su trebali graditi utvrde, zbog čega je pred Francima morao pobjeći u Carigrad. Godine 822. ponovno je Balderik krenuo na Sisak, a Ljudevit je ovog puta pobjegao, i to k Srbima „koji su držali velik dio Dalmacije”. Ubivši njihova kneza, ponudio je Ludviku I. Pobožnomu pregovore. Kako nije dobio nikakva odgovora, otišao je 823. u Dalmaciju, gdje je nakon Bornine smrti vlast preuzeo njegov nećak Vladislav. Smjestio se kod Bornina ujaka Ljudemislav, koji ga je pogubio.

traju, a nova će otkrića upotpuniti sliku o populaciji koje je živjela i koja je sahranjena na ovom položaju.

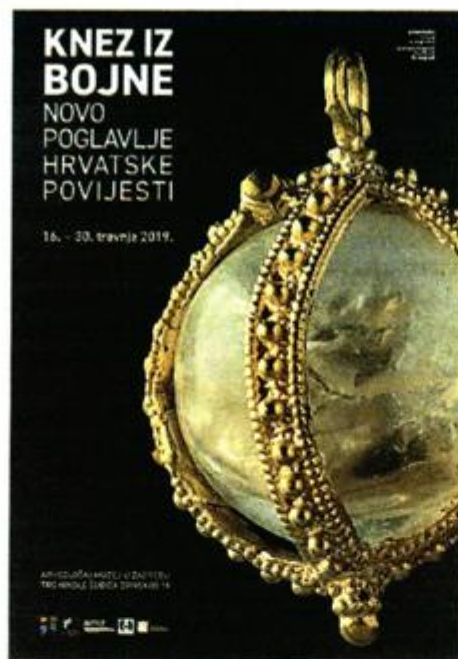
Mario Novak, viši znanstveni suradnik na Institutu za antropologiju, kazao je kako su unatoč skromnim fragmentima uspjeli zaključiti da su ljudi koji su ondje živjeli umirali prilično mladi. Oni su živjeli u prosjeku između 25 i 35 godina, ali poznavali su i brinuli se o medicinskoj skrbi, o čemu svjedoči zaliječena rana od koplja ili mača na čelu jednog od pokojnika. Novak je istaknuo da su zahvaljujući Ministarstvu kulture uzorke kostiju poslali na biokemijske analize u inozemstvo te su uspjeli rekonstruirati da su se hranili uravnoteženo, žitaricama, voćem i povrćem, ali i proteinima, dok se knez izdvaja od ostalih time što je jeo velike količine proizvoda životinjskog podrijetla, osobito slatkovodne ribe.

– U tijeku je i analiza DNK koja bi trebala pokazati jesu li pokojnici u krvnom srodstvu, jesu li bili matično iz tog područja ili su se s generacijama doselili iz nekoga drugog područja – kazao je Novak.

BOGATA ARHEOLOŠKA BAŠTINA

Koordinatorica istraživanja Ivana Miletić Čakširan kazala je kako su Sisak i Banovina iznimno bogati arheološkom baštinom.

– Dosad je to razdoblje bilo zastupljeno samo s nekoliko ulomaka pohranjenih u

sisačkom i zagrebačkom muzeju arheologije. Treba kazati kako je vrijednost nalazišta neosporna, ali je vrijednost i u suradnji više institucija na lokalnoj i državnoj razini, što je jedinstven primjer koji će okončati i izložbom koja se planira nakon cjelokupnog istraživanja – kazala je Miletić Čakširan.

Damir Doračić, viši restaurator, voditelj Konzervatorsko-restauratorskog odjela Arheološkog muzeja u Zagrebu, rekao je da se nakon otkrića nalaza trebalo napraviti niz konzervatorskih i restauratorskih metoda i postupaka kako bi se tim predmetima vratio izvorni sjaj.

PREGLEDAN UVID U RAZVOJ ČOVJEK I NJEVOVA DRUŠTVA

U Arheološkom muzeju u Zagrebu, u sklopu programa 1. Festivala arheološke knjige, FestArK, održano je predstavljanje knjige „Povratak u prošlost – bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj” i ilustrirane edukativne publikacije za djecu „Šetnja kroz bakreno doba”

Knjiga „Povratak u prošlost – bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj” nastavlja se na istoimeni izložbeni projekt koji je u Arheološkom muzeju u Zagrebu bio postavljen od 30. kolovoza do 19. prosinca 2018. godine.

Urednice knjige Jacqueline Balen, Ina Miloglav i Dragana Rajković, ujedno autorice istoimene izložbe i tekstova u knjizi, okupile su šesnaest stručnjaka iz pet zemalja, Hrvatske, Srbije, Bosne i Hercegovine, Velike Britanije i Njemačke, koji su obradili različite teme bakrenoga doba. Knjiga se sastoji od dva dijela te u prvom dijelu obrađuje različite kulture koje su obilježile razdoblje bakrenoga doba – eneolitika na prostoru današnje

sjeverne Hrvatske, a u drugom dijelu obrađuje različite aspekte života eneolitičkih zajednica na širem prostoru i u općem smislu koji upućuju na promjene u odnosu na prethodno razdoblje neolitika.

Kako navodi Tihomila Težak Gregl u uvodu knjige, podjela pretpovijesti na razdoblja, odnosno periodizacija pomoćno je sredstvo koje omogućuje pregledan uvid u razvoj čovjeka i njegova društva.

– Uvidjelo se da nije moguće jednostavno povući crtu između kamenih i metalnih doba. Niz pojava i zajednica nije se po svojoj gospodarskoj i društvenoj strukturi, ali ni po materijalnoj i duhovnoj ostavštini potpuno uklapalo u neolitik, ali ni u brončano doba. Postalo je jasno da između ovih dvaju razdoblja postoji i neko prijelazno vrijeme koje će tek utri put razvijenim metalnim razdobljima. Ono što je bilo na prvi pogled najvidljivije obilježje toga prijelaznog razdoblja jest sve češća pojava metalnih predmeta, u prvom redu bakrenih, ali i zlatnih i srebrnih, kao posljedica razvoja primarne metalurgije – navodi Tihomila Težak Gregl te dodaje kako, kao i u vrijeme neolitika, niz inovacija pristize bilo kulturnom bilo demičkom difuzijom iz anadoljskog i egejskog prostora, no u ovome se trenutku pojavljuje i novo ishodište migracija, otvara se novi povijesni put koji će veliku ulogu imati u svim kasnijim razdobljima europske povijesti.

– To je područje Ponta, Zakavkazja i južnoruskih stepa, a put vodi preko šumovitih i Erdeljskih Karpata uz donji tok Dunava. Iz tih su krajeva, u potrazi za novim prostranstvima za ispašu pristizali brzi, pokretljivi stočari koji su potpuno ovladali metalurgijom, udomaćili su i zauzdali konja, načinili kola na četiri kotača. Svojom su se pokretljivošću i prodornošću nametnuli starim neolitičkim zajednicama i postupno ih preobrazili u nova eneolitička društva. Mnogi arheolozi, slijedeći lingvističke ideje, ove stepske populacije koje sredinom 5. tisućljeća pr. Kr. počinju selidbene valove prema zapadu, smatraju prvim indoeuropskim zajednicama pa tako i početak eneolitika povezuju s postupnom indoeuropeizacijom širih europskih prostora – govori Težak Gregl.

Dodaje da na prostoru sjeverne Hrvatske u ranome eneolitiku i dalje svojim tradicionalnim životom žive zajednice u arheološkom smislu poznate kao kasni razvojni ili regionalni stupnjevi sopotske kulture – Sopot IV i tip Seče pa se početak eneolitika izjednačuje s produljenim neolitikom.

– Do bitnijih promjena dolazi sa srednjim eneolitikom i pojavom lasinjske i retzgajarske kulture, a obilježja kasnoga eneolitika ocrtavaju se kroz badensku kulturu koja se smatra jednom od prvih indoeuropskih zajednica na našem prostoru te potom kostolačku i na kraju vučedolsku kulturu koja već jasno navješćuje sljedeće, brončano doba – zaključuje Tihomila Težak Gregl.

ŠETNJA KROZ BAKRENO DOBA

Ilustrirana edukativna publikacija „Šetnja kroz bakreno doba” nastala je kao dio izložbenog projekta „Povratak u prošlost – bakreno doba u sjevernoj Hrvatskoj”, posebno namijenjena djeci i mladima. Ova edukativna publikacija vodi mladog čitača u bakreno doba ili eneolitik i upozna ga s nosiocima različitih kultura koje se pojavljuju na prostoru kontinentalne Hrvatske i svim novitetima koje ovo vrijeme donosi kao što su prve indoeuropske populacije, upotreba metala u svakodnevnom životu, razvoj metalurških i ostalih zanimanja, intenzivna razmjenu dobara, proizvodnja piva, tetoviranje i revolucionarni izum tog vremena bez kojeg danas ne bismo mogli zamisliti mnogo toga – kotač.